


2006

## *L'habitació del nen* o la insuportable elusivitat de l'experiència

Sharon G. Feldman

*University of Richmond*, [sfeldman@richmond.edu](mailto:sfeldman@richmond.edu)

Follow this and additional works at: <http://scholarship.richmond.edu/lalis-faculty-publications>

 Part of the [Dramatic Literature, Criticism and Theory Commons](#), [Performance Studies Commons](#), and the [Playwriting Commons](#)

---

### Recommended Citation

Feldman, Sharon G. "L'habitació del nen o l'insuportable elusivitat de l'experiència." In *El teatre de Josep M. Benet i Jornet*, edited by Christian Camps, 85-92. Vol. 8. Collection Catalane. Peronnas (France): Editions de la Tour Gile, 2006.

This Article is brought to you for free and open access by the Latin American, Latino and Iberian Studies at UR Scholarship Repository. It has been accepted for inclusion in Latin American, Latino and Iberian Studies Faculty Publications by an authorized administrator of UR Scholarship Repository. For more information, please contact [scholarshiprepository@richmond.edu](mailto:scholarshiprepository@richmond.edu).

*L'habitació del nen*  
o l'insuportable elusivitat  
de l'experiència

Sharon G. Feldman  
University of Richmond  
Virginia, EUA

Les obres teatrals de Josep M. Benet i Jornet estan marcades per un interès en l'experiència polifacètica de la mirada i el paper del perspectivisme dins el terreny teatral. Un impuls aporètic guia bona part de la seva obra més recent, ja que ens condueix a mons misteriosos i a espais buits en què fàcilment podem perdre'ns o on ens costarà de trobar el camí. Una atmosfera de misteri envolta una transcripció poètica de l'espai, ja sigui una realitat psíquica interior o un paisatge exterior. Són espais fràgils en concepció, sovint perillosament al punt d'esvair-se. Els títols epigramàtics d'algunes de les darreres obres de Benet ens ofereixen indicis importants quant a la seva dramaturgia: el teatre és per a ell un lloc de "desig", en què la mirada de l'espectador intenta copsar una imatge "fugaç" de la realitat. No ens ha de sorprendre que la imatge del calidoscopi, amb les seves configuracions de color i llum elusives i en canvi constant, aparegui volta rera volta com una metàfora temporal i temàtica molt apta.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Veure Mariateresa Cattaneo, "El caleidoscopio de las maravillas. En torno al teatro de J. M. Benet i Jornet".

Aquesta inclinació fenomenològica del teatre de Benet atrau l'atenció vers el joc de percepció i subjectivitat, que és una part intrínseca del teatre. Ens permet conèixer de forma única no només els seus mons de ficció sinó potser, també, els mecanismes interns de la nostra pròpia consciència.<sup>2</sup> L'espai teatral es converteix en ambient per emprendre una mena d'exercici psíquic i espiritual. Benet utilitza diverses maneres de frustrar l'impuls natural de part de l'espectador de buscar algun sentit de coherència narrativa. Convida de manera implícita a l'espectador a alliberar-se de les seves inhibicions i deixar-se portar per la contemplació lliure i espontània dels mons psíquics que es retraten sobre l'escenari. Com declara una de les veus masculines de *Testament* (1995), fent eco de les paraules de "l'home" de *Desig* (1989) o "la noia" de *Fugaç* (1992), "M'havia deixat anar i... Deixa't anar. Au, deixa-t'hi anar".<sup>3</sup>

Al llarg de la seva carrera, Benet ha expressat sovint el seu desig d'afirmar el seu paper en una cadena interminable de renovació i innovació, un anhel de poder adquirir la certesa que els seus esforços com a escriptor tindran d'alguna manera continuïtat en relació amb el passat i, el que és més important, amb el futur. Ens ofereix en les seves memòries encara inèdites l'explicació següent d'aquest desig de connectar amb els que el van precedir i amb els que el succeiran :

*Salvar-te sol, ¿quin sentit té? Sobreviure solitari en una illa eternament deserta no en té cap i, diuen, condueix a la bogeria. Així doncs... Sentir-te part d'aquest flux, entendre que amb la teva feina t'uneixes a un passat que no has viscut i a un futur que no viuràs, un passat sense el qual no existiries o existiries d'una manera ben diferent, saber que amb aquesta mateixa feina, per intranscendent que sigui, incideixes en un futur que no pots ni imaginar però en el qual, d'alguna manera, la teva suor continuarà present... ("Caiguda i resurrecció")*

Al capdavant, aquestes inquietuds per establir connexions inalterables i perdurables es materialitzarien de diverses maneres en la composició temàtica de les seves obres. Així doncs, al conjunt de l'obra de Benet es fa evident una aspiració recurrent a la transcendència espacial i temporal, un desig de copsar allò que és

<sup>2</sup> Veure, també, Feldman, "Un agujero sin límites".

<sup>3</sup> S'indica entre parèntesis la data de composició.

elusiu i efímer. Es tracta de la recerca d'una veritat intangible que sovint s'articula com un desig d'immortalitat, un anhel de prolongar la vida i de projectar-se més enllà d'allò que és quotidià, mundà o concret.

A *L'habitació del nen (Les tretze de la nit)* (2001), l'ansietat de mantenir una connexió amb el passat i amb el futur sorgeix dins el context d'una família. En aquest drama emocionalment captivador, la preocupació o conflicte neix de la possible pèrdua tràgica d'un nen. L'obra va tenir la seva estrena sota la direcció de Sergi Belbel a l'històric Teatre Lliure de Gràcia durant l'hivern del 2003, i va rebre el Premi Max a la millor obra catalana de l'any. Com observa Josep Anton Benach a la seva crítica publicada a *La Vanguardia*, *L'habitació del nen* hàbilment entreteix elements de diversos gèneres teatrals: "pone en un puño el corazón del espectador del Lliure. Drama, tragedia, Teatro de terror... La mezcla emerge, aquí, inevitable" (44). L'obra posseeix una estructura tripartida intricadament elaborada amb un repartiment minimalista de tres personatges: "Mare" (encarnada per Emma Vilarasau a la posada en escena de Belbel), "Pare" (interpretat per Pere Arquillué) i el seu fill de nou anys (encarnat durant nits alternants per Daniel Casadella i Albert Capdevila). En l'ocasió de l'estrena de l'obra, Pablo Ley va declarar a les pàgines d'*El País*, que l'obra de Benet està "en la línea de su mejor teatro". Una escenografia modular d'Estel Cristià i Max Glaenzel, un complex disseny d'il·luminació de Xavier Clot, un vestuari sensat de Mercè Paloma i una banda sonora acústicament amenaçant d'Oscar Roig van contribuir a l'èxit de la producció.

Amb *L'habitació del nen*, Benet torna a un espai eteri que sembla ser d'un altre món, conjurant en siluetes i ombres la figura d'una ciutat anònima d'edificis amb portes i balcons que donen al carrer. Per a alguns espectadors o lectors, aquest domini misteriós pot ser borrosament suggestiu d'una imatge de Barcelona, però també podria ser, en efecte, una referència a qualsevol ciutat moderna. Benet situa gran part de l'acció no només dins l'espai assenyalat pel títol de l'obra (*L'habitació d'un nen*), sinó també dins l'espai indicat pel subtítol apropiadament enigmàtic: *Les tretze de la nit*. Es tracta d'un espai subjectiu de suspensió espaciotemporal, i coincidint amb aquest context, l'obra està saturada de referències a asteroides, cossos celestials, naus interestel·lars, galàxies allunyades i forats negres. És un

món evocatiu de pel·lícules i novel·les contemporànies de ciència ficció i també d'altres gèneres culturals populars (tebeos, per exemple) que han envaït la imaginació literària de Benet. L'interès de part de Benet per aquestes formes populars li ha inspirat a desenvolupar una inclinació cap al melodrama, un paradigma teatral que ha cultivat, explorat, traït i subvertit en repetides ocasions.

Emergent dins aquest espai enigmàtic hi ha la parella casada, a més del seu fill jove, qui, possiblement, hagi tingut una caiguda fatal del balcó de la seva habitació. El nen persegua al llarg de l'habitació el meteorit que el seu pare li havia donat per celebrar el seu aniversari. Ha relliscat i s'ha trobat a l'altre costat de la barana. L'obra ens presenta una poderosa enigma: ha mort el nen, com creu la mare, o encara està viu, com indica el pare? Els espectadors es troben en la situació confosa i desconcertant d'haver de jutjar les rendicions successives de la realitat que passen per davant dels seus ulls. Com un meteorit que de sobte ha tingut una col·lisió frontal amb la Terra, dues actituds cap a la vida, l'optimisme i el pessimisme, s'estellen amb estrèpit sobre l'escenari. El conflicte, per tant, juntament amb la tasca de l'espectador, se centra en una recerca existencial de la veritat sobre la mortalitat del nen, una recerca que es posa en pràctica mitjançant un joc de perspectives, anàlogues a la imatge d'un cel sempre canviant o de la impressió de les planetes que giren a l'entorn d'un astre. Així, l'obra de Benet presenta a l'espectador un retrat inestable de la realitat, el qual es modifica amb cada mirada successiva.

Les metàfores còsmiques, que ens recorden les que sorgeixen a *Fugaç*, i que s'entretexen al llarg del text, són també evocatives dels mons fantàstics que habiten amb freqüència l'imaginari infantil. Conseqüentment, en un moment de la primera part, el pare li explica al fill una història que suposadament (segons les indicacions escèniques) li ha explicat en diverses ocasions: "Hi ha la nostra galàxia. Centenars de milers d'estrelles. I després hi ha, al darrere, un número gairebé infinit d'altres galàxies, la majoria més grans que la nostra. Tu què seràs?" (49). El fill respon que algun dia serà explorador de galàxies, invocant una imatge que, com apunta Miquel M. Gibert, podria ser eco d'una obra anterior de Benet, *La nau* (1969): "metàfora del saber com a utopia i com a somni" (11). Es tracta, també, d'una referència a un procés existencial d'exploració i d'aventura, anàleg a la dramaturgia de Benet i també a la tasca d'espectador.

La fascinació de Benet amb l'imaginari infantil també dona forma a l'estructura de *L'habitació del nen*. L'estructura tripartida conté un total de cinc episodis, titulats de manera successiva "A, Be, Ce, Da i Ri", creant així una configuració que lletreja la paraula "abecedari". La primera part (la més extensa de les dues seccions) consta de l'episodi "A", la segona part conté "Be, Ce i Da" i la tercera part consta de "Ri". L'obra comença, a més a més, amb una mena de pròleg a la primera part, amb una veu anònima que immediatament situa l'obra dins un *milieu* fantàstic, narrant una cançó infantil típicament empleada com a clausura dels contes de fades :

Això era un gat, això era un gos,  
I aquest conte ja s'ha fos. (25)

L'episodi "A" ens presenta una típica escena domèstica matinal, digna, almenys de primera vista, de qualsevol drama familiar burgès, naturalista en forma, però tenyida amb retocs de melodrama. La mare i el pare preparen la celebració de l'aniversari del seu fill i li sorprenen amb diversos regals, entre ells un meteorit i un mòbil amb forma de sistema solar. En aquest episodi, la mare també li sorprèn el seu marit amb la revelació que està embarassada amb el seu segon fill. Juntament contemplaran, des del balcó de l'habitació del nen, el pis espaiós que els agradaria comprar, el qual està situat a l'edifici directament davant.

Benet i Jornet intercala, tanmateix, amb la mundanitat aparent d'aquesta situació dramàtica del primer episodi una sèrie de gestos i claus premonitoris, peculiaritats d'aparença menor que serveixen com a elements que prefiguren un seguit de canvis majors que passaran durant les dues parts subseqüents de l'obra. Al primer episodi, per exemple, es comencen a donar pistes sobre un moviment imminent cap a l'atemporalitat quan la mare li pregunta al seu fill sobre els seus somnis, i també quan es revela que el rellotge de l'habitació del nen sembla haver-se desaparegut: "T'has menjat el rellotge, mentre dormies?", ella li bromeja (31). De fet, ni el pare ni la mare porta rellotge. A més a més, un ordinari entrepà de pernil embolicat en paper, que el nen suposadament portarà al col·legi, es convertirà en metatòrica del pas del temps, mentre que es queda dins l'habitació del nen al llarg dels episodis posteriors (havent reemplaçat metonímicament el meteorit) en un estat aparent de decadència. En

una conversa premonitòria amb la mare, el nen expressa la seva ansietat sobre les forces còsmiques i la possibilitat que un gran aeròlit pugui un dia xocar amb la Terra :

NEN : UN AERÒLIT DE DEBÒ NO DESTROSSA LA TERRA.

MARE : SI FOS GROS, UN METEORIT, LA PODRIA DESTROZAR.

NEN : GROS, SÍ ?

MARE : HI HA MONS QUE XOQUEN ELS UNS AMB ELS ALTRES. AL NOSTRE PLANETA HI VA CAURE UN METEORIT, HI VA HAVER UNA GRAN DESTROSSA I EL MÓN VA CANVIAR. DE DALT A BAIX. (52-53)

De manera molt apta, Ley va titular la seva crítica "Cuando el mundo se rompe", car, en efecte, començant amb el moment final de l'episodi "A", quan el nen es llança sobre la barana del balcó de la seva habitació i desapareix dins el buit, el món mundà de domesticitat burgesa sembla esclatar i convertir-se en netits fragments:

Durant els quatre episodis restants, s'engega una transformació segons la qual els elements escènics de diàleg, espai i temps se'n van allunyant progressivament del naturalisme teatral. Amb un gest que, d'alguna manera, representa una derivació de l'expressionisme, allò que és retrata sobre l'escenari es converteix en una reverberació exterior, o transcripció poètica, d'una vida psíquica interior. Els diàlegs entre els personatges donen pas al capdavant a dos monòlegs altament emocionals i lírics, mitjançant els quals la mare i el pare expressen les seves visions conflictives. La mare declara, amb un to de cinisme glacial : " ... Sancionàvem la seva definitiva desaparició. Va desaparèixer. On tenim las cendres ? Què n'hem de fer ? Bé, el nostre fill no hi és. (*Pausa. Adopta un altre to.*) I l'altre fill, el que ha de néixer, el que em dóna un embaràs de vòmits i de malestars constants, no serveix de consol. Em fa terror. ..." (75). El pare ofereix un contrapunt a la visió de la mare amb un monòleg que comença amb una de les expressions de dolor més poètiques del repertori teatral de Benet : "Aquesta mena de bèstia fastigosa que no para de furgar dins del teu cap... He de poder arrancar-te-la, he de poder..." (*Pausa.*) No ploro pel nen. Ploro per tu. ..." (76). Benet es demostra especialment hàbil en la seva manera de crear i de sostenir en subtil equilibri la plausibilitat dels dos punts de vist contradictòries. L'espectador, en examinar la situació, podria arribar a creure que el pare, el qual continua conversant amb el seu

fill, està experimentant una sèrie de visions al·lucinatòries. L'espectador, però, també té la capacitat de veure el fill. A més a més, les suposades delusions del pare es juxtaposen amb el possible deliri de la mare, el qual es comença a suggerir durant la primera part de l'obra. En un moment, ella declara haver vist un home al balcó del pis suposadament vacant de davant. L'home, ella afirma, li va riure i va fer una mena de gest obscè; però, ni el pare ni l'espectador és capaç de veure aquest veí misteriós.

A la seva posada en escena al Teatre Lliure, Belbel va transferir a l'espai teatral la recerca de la veritat i de la realitat que està intercalada dins el text de Benet.<sup>4</sup> Va assegurar els espectadors sobre dos grans conjunts de grades mòbils que els tramoistes van traslladar dins l'obscuritat entre escenes. D'aquesta manera, van crear una mena de forat o una fractura espacial que es va anar ampliant amb cada escena successiva. La metàfora espacial creada per Belbel va transformar el teatre en *locus* de desig on la mirada de l'espectador intentava copsar allò que era una imatge elusiva, fugaç, de la realitat, comparable a les imatges igualment fugaçes que emergeixen dins els textos de Benet. Els espectadors es van enfrontar dins l'obscuritat, des de punts contraris de l'espai, presentats amb el repte difícil de cercar una veritat que s'amagava dins algun lloc del buit. L'escenografia itinerant, juntament amb la gran fissura que implicava, es va convertir, d'aquesta manera en una metàfora que reflectia la confrontació intrínscica a les obres de Benet entre múltiples versions contradictòries de la realitat.

Durant el desenllac de l'episodi "Da", el pare s'encomiada de la seva dona i anuncia el seu trasllat amb el seu fill al pis de davant. La mare, després, es tallara el coll en un gest dramàtic de suïcida. L'episodi final ("Ri") se situa dins un "no lloc" neutre, difícilment desxifrabla o identificada, molt allunyat de qualsevol noció racional de temps o espai: "*potser de color gris, potser amb una mica de boira... I potser sentim sorolls de carrer, reals o deformats*" (113). Amb el cos de la mare a terra, el pare i fill, agafades les seves mans, desapareixen dins la boira. les seves converses fent eco de referències anteriors a naus alienígenes, aventures espacials i "les tretze de la nit". L'escenari, per tant, se satura d'incertesa, convertit en un espai buit d'oblit, una imatge fugaç d'un món subjectiu que és, potser, una projecció exterior de

<sup>4</sup> La descripció es deriva de la meua pròpia experiència com a espectadora.



les regions interiors de la consciència. A pesar del to macabre del desenllaç i la pèrdua del nen encara sense néixer, Benet paradoxalment deixa oberta un espai d'optimisme. La imatge ambigua del pare i fill, que caminen cap a un lloc etern "qualsevol", suggereix que nagin trobat una manera de aconseguir la immortalitat i que, a través d'ells, Benet i Jornet també hagi trobat una manera de transcendir allò que és elusiu i efímer.

## Notes

### Obres citades

Benach, Joan-Anton. "El aerolito y los alienígenas". *La Vanguardia* 19 gener 2003, p.44.

- "Caiguda i resurrecció del text teatral (notes sobre una època)". Manuscrit inèdit. Barcelona, 2004.

- *Desig*. Pròlegs Jordi Castellanos i Enric Gallén. València, Eliseu Climent / Teatre Tres i Quatre, 1991.

- *Fugaç*. Pròleg Josep M. Benet i Jornet i Toni Casares. Barcelona, Lumen, 1994.

- *L'habitació del nen (Les tretze de la nit)*. Pròleg Miquel M. Gibert. Barcelona, Edicions 62, 2003.

- *La nau*. Barcelona : Edicions 62, 1977.

- *Testament*. Barcelona : Edicions 62, 1996.

Cattaneo, Mariateresa, "El caleidoscopio de las maravillas. En torno al teatro de J. M. Benet i Jornet". *Teatro español contemporáneo : Autores y tendencias*. Ed. Alfonso de Toro i Wilfried Floek. Kassel, Reichenberger, 1995.

Feldman, Sharon. G. "'Un agujero sin límites': La mirada fenomenológica de Josep M. Benet i Jornet". *Anales de la Literatura Española Contemporánea* 24.3 (1999), p.473-91.

Gibert, Miquel G. Pròleg. *L'habitació del nen*. Per Josep M. Benet i Jornet. Barcelona, Edicions 62, 2003. p.7-16.

Ley, Pablo. "Cuando el mundo se rompe." *El País*. 21 gener 2003, p.35.